

שבוע טוב

Číslo 90/5768

23.července 2008

Výklad k sidře Matot (Numeri 30,2 – 32,42)

Ve světě Tóry neexistuje náhoda; B-h řídí svět a je aktivně přítomen v událostech každodenního života člověka. Jediný rozdíl mezi námi a minulými generacemi je v tom, jak se tato účast projevuje- u předchozích pokolení bylo zcela evidentní, že jde o B-ží zásah.

Náhoda není ani to, že paraša Matot se čte na počátku třítydenního období bejn mecarim, kdy omezujeme zábavy a radovánky a ztišíme své rozpoložení tak, abychom náležitě truchlili pro ztrátu dvou Chrámů i pro náš exil.

Začátek paraši se podrobně zabývá osobními sliby. Učiní-li slib nezadaná dívka, jež žije v otcovském domě, má její otec právo zrušit slib, uzná-li to za vhodné. Do jisté míry tu lze najít paralelu s židovským národem: dokud žije v „domě“ národů světa- v exilu, je závislý na vůli a rozmarech hostitelských národů. Když se dívka zasnoubí (kidušin), právo otce zrušit její sliby se omezí, přesto, že dívka dosud žije v otcově domě- otec nesmí zrušit její slib, leda by s tím souhlasil i dívčin nastávající muž. Podobně i židovský národ: obrátí-li své srdce k B-hu, moc národů světa nad ním se oslabí. Když pak dívka opustí rodičovský dům, aby žila se svým manželem, otec zcela pozbude práva zrušit vůli své dcery, toto právo přejde na manžela; a tak i národy světa ztratí jakoukoli moc nad židovským národem, jestliže se národ plně obrátí k B-hu a sjednotí se s Ním; pak židovský národ dosáhne duchovní svobody, bude chtít naplnit Tóru a dokáže to udělat bez jakýchkoli potíží. To je podstatou geula- vykoupení, po němž toužíme. Žijeme v posledním, dlouhém exilu a žijeme v naději, že právě my prožijeme konečné vykoupení.

Co dělat, abychom se přiblížili geula? Odpověď je v naší aktuální paraši: dávají se v ní pokyny k rituálnímu očištění nádob, jež byly součástí kořisti, kterou židovský národ získal ve válce s Midjanci. Hlavní zásada očištění: jakým způsobem došlo k znečištění, takovým se očiští. Např. pokud se jídlo v nádobě vařilo, stěny nádoby absorbovaly částičky jídla vařením; tím se nádoba stala trejfe- nečistou a zůstala nečistou i po odstranění všech zbytků nekošer jídla a dokonalém vymytí. Podle zásady „jak znečištěno, tak očištěno“ se pak očista nádoby, v níž se nekošer jídlo vařilo, provede vařící vodou- ze stěn nádoby se uvolní absorbované částičky jídla a nádoba bude opět rituálně čistá. Ovšem, pravidla

kašrutu jsou mnohem složitější, ale toto postačí k pochopení jisté paralelnosti procesu košerování s procesem vykoupení: i při něm se to, co bylo absorbováno, „uvolňuje“ k vykoupení.

V Tóře i v literatuře je žár, oheň symbolem touhy a vášně. Když se jecer hara „rozpálí“, může člověk propadnout zlu překvapivě hluboko- vše odstrčí stranou a životní prioritou mu je pouze naplnění jeho touhy. To, po čem touží a jak moc, také určuje, jak hluboce je člověk ovlivněn exilem: intenzita „rozpálení“ určuje, jak moc jsou Židé „absorbováni“ a jak velkého „žáru“ je třeba k opětovnému uvolnění takového člověka ze „stěn“ tavicího kotle.

„Moše promluvil k představitelům kmenů bnej jisrael: Hospodin přikázal toto: když muž učiní slib nebo složí přísahu...“. Aktuální paraša začíná slovy o slibu- neder, předchozí paraša končí přehledem obětí, přinášených o svátcích, kdy je také vhodný čas ke splnění slibů (slibů přinést z toho či onoho důvodu obětí). Slib je slovy formulovaný- a tím upevněný- záměr vzývat B-ží jméno vykonáním dobrého skutku. Jak již zmíněno dříve, slovo midbar-poušť může (s jinou vokalizací) znamenat i „řeč“. Tématem knihy Bemidbar je připravit židovský národ na život v Erec jisrael, tj. naučit jej používat duchovních prostředků k ovlivnění fyzického světa; a nejlepším prostředkem k tomu je řeč. Každá paraša knihy Bemidbar se nějak týká řeči.

Řeč také nejlépe dokládá, jak se v člověku mísí tělo a duše. Skutky se jeví jako duchovní, ale mívají fyzické pohnutky, např. dát milodar ne z lidskosti, ale kvůli cti. Někdy to odhalí jen B-h. Svým jednáním může člověk někdy dlouho klamat množství lidí, ba i sám sebe; proto je pro lidi tak obtížné soudit skutky druhých. Ale v řeči člověk odhalí svou duchovní úroveň- tím, o čem, kdy a jak mluví. Řeč odkryje jeho způsob života, jeho hodnoty i životní priority. Bohabojní lidé mluví většinou o podstatných věcech, a i když mluví o věcech profánních, jsou jejich slova prodchnuta spiritualitou.

Tady vstupuje do obrazu pojem nun šarej bina- padesát bran poznání. Každá myšlenka je abstrakce, slova mohou být pravdivá či lživá. Teprve když se snažíme myšlenku pochopit, můžeme poznat, zda je pravdivá či mylná a jaký význam má pro nás. Padesát bran poznání je jakýsi práh, který musíme překročit cestou k pochopení informace a jejímu zužitkování. To se děje v té rovině duše, která se nazývá nešama. Samo slovo nešama to naznačuje: lze je rozdělit na nun (=50) + šama (=tam), tj. tam, v rovině

nešama je sídlo padesáti bran poznání. Takto lze rozdělit i slovo neder-slib: nun + der (žít), tj. kde sídlí 50 (bran poznání). Neder je tedy nástroj, umožňující člověku být více v kontaktu se svou nešama, čímž člověk získává přístup k padesáti branám poznání. To právě chtěli narušit Midjanci svou taktikou ženského svádění. Slovo midjan znamená v aramejštině „uzel, komplikace“, tj. něco čím se zablokuje duchovní spojení mezi člověkem a B-hem.

Když někdo udělá slib, je to způsob, jak být odolnější vůči negativním a duchovně nebezpečným pohnutkám těla. Osoba tíhnoucí k duchovnu by měla být schopná jednat správně i bez slibů a přísah. Ale pokud někdo nemá takovou bázeň před B-hem, může to slib nahradit a dát člověku příležitost zvýšit ji.

„Moše a kněz Elazar všichni předáci společenství jim (vojsku) vyšli vstříc z tábora. Moše se rozlil na vůdce vojska...“, říká Tóra a dále pak uvádí, že „kněz Elazar řekl bojovníkům, kteří se účastnili bitvy“ pravidla kašrutu. Raši k tomu dodává: protože se Moše rozzlobil, zákazy kašrutu mu zůstaly skryty. Proč?

Talmud k tomu uvádí: „Rav Nachman řekl jménem rabi Avuchy: Moše se jich zeptal: Vy jste opakovali svůj hřích? Odpověděli: Nikdy jsme neuhнули z pravé cesty! Zeptal se: Když je to tak, proč potřebujete smíření? Vyložili mu: Ne za spáchání hříchu, ale za myšlenky na něj.“ (Šabat 64a). Z toho se zdá, že Moše nebyl jen prostě rozzloben, ale že špatně soudil o těch, kdo bojovali s Midjanci a Talmud uvádí, že každý, kdo špatně soudí o druhém, bude stížen tělesným trestem. Na jiném místě pak říká „člověk musí vždy posuzovat druhého z jeho lepší stránky“. Tóra použila k označení hněvu Mošeho výraz „vajikcof“, což může také znamenat „skočil“, tj. Moše skočil ke špatnému závěru o druhých. A jestliže i Moše rabejnu se mohl dopustit takového omylu, oč častěji se ho dopustí běžný člověk! Jak často se my sami domníváme, že nás druzí lidé „urazili“?

Hněv je emoce, spojená s „horkem“. Jsou chvíle, kdy je nutno „rozpálit se“, jako Pinchas, když zabil Zimriho a Kozbi, nebo Moše, když zabil egyptského dozorce. Ale když Moše užil emočního „rozpálení“ špatně, ztratil možnost vyložit národu pravidla kašrutu. Je to lekce pro nás: člověk by měl být velmi opatrný a dbát na to, co vychází z jeho úst i co si dává do úst.

Jak se blíží 9. av, měli bychom soustředit své myšlenky na pochopení toho, proč byl zničen Chrám a čím si zasloužíme jeho nové vybudování. Závěrečné paršijot knihy Bemidbar dávají dobrý vhled do věci.

2. Chrám byl zničen kvůli sinat chinum- bezdůvodné nenávisti mezi Židy. Talmud v traktátu Gitin říká: Jeruzalém byl zničen kvůli dvěma Židům, Kamca a Bar-Kamca, kteří se spolu nesnášeli. Chrám tedy může být znovu postaven, teprve až se Židé zbaví svých nepodložených animozit a srovnají se mezi sebou.

Snad se zdá nemožné, aby Židé odhodili všechny své rozdíly: judaismus zahrnuje různé názory, pohledy, halachická rozhodnutí. Midraš k tomu říká: Jako se liší jedna tvář od druhé, tak i názory. Hlavní otázkou však není, zda se Židé mohou snést s Židy, ale zda může

judaismus zahrnovat pluralistní pohled na principy, jež jsou základem naší tradice přes tři tisíce let. Zásadní je otázka „kdo tvoří pravidla“. Ortodoxní Židé vždy zastávali přesvědčení, že to B-h nás vyvedl z Egypta, dal nám psanou i ústní Tóru na Sinaji prostřednictvím Mošeho a tento Zákon je nezměnitelný bez ohledu na čas a okolnosti.

Závěrečné paraši knihy Bemidbar popisují konec 40 let putování pouští. Bnej jisrael mají vstoupit do země zaslíbené a dostávají poslední pokyny od B-ha. Paraša Matot začíná- jak jsme již zmínili- osobními sliby. Proč je právě toto jedním z posledních B-žích příkazů?

Jak se Židé pohnuli od hory Sinaj směrem k naplnění svého poslání „být královstvím kněžů a svatým národem“, žijícím v Erec jisrael, nabylo prvořadého významu bezvýhradné přijetí každého B-žního příkazu. Židé museli být posuzováni svými vlastními slovy „učiníme a poslechneme (= budeme se snažit pochopit)“.

V průběhu 40 let v poušti se učili a vykonávali, co řekli; celou tu dobu poslouchali příkazy, jež jim B-h dával prostřednictvím Mošeho rabenu, snažili se porozumět jim a pojmout je do svého života. Z větší části to dokázali, ale tato generace nebyla vystavena zkouškám- neprošli kolbištěm společenské asimilace, jež by prověřilo, v jakém rozsahu a hloubce přijali a pochopili B-ží příkazy. Jedinou zkouškou bylo svádění midjanských žen, a při ní se ukázalo, že pochopení B-žích příkazů není takové, aby odolalo svodům materiálního světa a smyslové žádostivosti. K tomu je třeba sebekázně. A první krok k osvojení sebekázně je uznat autoritu- rodičů, učitelů, náboženství, B-ha.

Samotná autorita bez sebekázně neuspěje. Jestliže člověk není ochoten přijmout vůdčí autoritu, neobejde se vůdce bez nějakých donucovacích prostředků. Známkou úspěšného vůdce je, když jeho ustanovení podnítl dělat víc, než je požadováno a očekáváno. Osobní závazky člověka jsou výrazem jeho víry v hodnoty a cíle systému a jeho vůdců. Avšak i ony podléhají pravidlům systému. Bez ohledu na osobní zánícení a city, stále má poslední slovo autorita, jinak nastává chaos; stav, kdy si každý dělá, co sám uzná za vhodné, ohlašuje rozpad systému a katastrofu.

Ten, kdo Tóru a micvot bere jako výzvu k růstu, vyhledává příležitost ke studiu Tóry a ke konání skutků chesed; takový člověk se modlí s větším soustředěním, radostí, pociťuje své spojení s B-hem. Slibem či přísahou k větší sebekázní, než se požaduje, chce vyjádřit svou oddanost B-hu. Ale i takový člověk je podřízen halachické autoritě.

Právo otce či manžela zrušit některé sliby dcery či manželky symbolizuje, jaký význam má autorita pro uchování systému. Raši uvádí, že právo manžela zrušit slib manželky se vztahuje pouze na sliby, jež by jí mohly způsobit osobní nepohodlí či narušit její vztah k rodině. Ostatní sliby tomuto právu nepodléhají.

Citát rav S.R.Hirsche nejlépe vyjadřuje vztah mezi osobními sliby a systémem: „Záměrem omezení (uvedených na začátku paraši Matot)...je umožnit jednotlivcům, obcím i celému národu ustavit si trvalé normy, zaručující věrné zachovávání Zákona...Nezbytnou podmínkou k dosažení tohoto cíle a k rozvoji národa jako celku, jakož i k rozvoji všech forem života obce je vědomí,

že tyto sliby nutno pokládat za nezvratné. Současně mají představitelé povinnost zrušit takový slib, pokud je to nutné.“

Na jedné straně tedy je slib výrazem oddanosti a závazku jednotlivce, a je-li slovně vyjádřen, musí člověk podle Tóry „splnit vše, co ústy slíbil“. Na druhé straně halachická autorita zůstává rozhodující, jak potvrzuje Tóra i Moudří.

Jak jsme uvedli, hlavní otázkou je „kdo tvoří pravidla“. Ortodoxní Židé uznávají absolutní autoritu B-ží Tóry. To neznamená, že ji dokonale zachováváme, ale že přijímáme za absolutní tradici a autoritu a že se cítíme povinni plnit slib našich předků, kteří u hory Sinaj jednohlasně prohlásili „učiníme a poslechneme (=budeme se snažit pochopit)“. Nepřijímáme kompromisy v tom, co je základem našeho spojení s B-hem, ale vždy musíme být otevření upřímné zvědavosti a diskusi. Bejt haMikdaš bude znovu postaven, až naplníme svůj slib ze Sinaje. „učiníme a budeme se snažit pochopit“. Pochopení je důležité, ale nejdřív musíme plně uznat božskou danost Tóry, i autoritu našich Moudrých.

V naší paraši se také říká, jak byla rozdělena válečná kořist po bitvě s Midjanci. Bylo ukořistěno tisíce kusů dobytka. Tóra zmiňuje, že „všechno bylo rozděleno“ a Ramban vysvětluje, že zázrakem žádné zvíře nepošlo až do rozdělení kořisti. Jaký význam má tento údaj?
laskavost.

Když Tóra líčí ránu dobytčího moru v Egyptě, uvádí, že faraon chtěl vědět, zda rána dopadla i na židovská stáda, nebo jen na egyptská a bylo mu řečeno, že z židovských stád nepošel ani kus. To byl zjevný zázrak, sdělující, že ruka B-ží dopadla jen na to, co patří Egyptu. Když se Jakov chystal na střetnutí s Esavem, rozdělil svou rodinu na dvě skupiny. Uprostřed příprav nám Tóra náhle říká, že se vrátil přes potok Jabok pro hliněné džbánky, které nechal na druhém břehu. Třebaže Jakov byl velmi bohatý, neváhal vrátit se pro bezcenné nádoby, neboť „cadik si cení majetku jako svého života“. Proč? Protože všechno, co člověk má, je dar od B-ha- to dává věcem cenu. Jakov si vážil i zdánlivě bezcenných džbánek, protože i je dostal od B-ha. Cadik si váží svého majetku bez ohledu na peněžní cenu. O košíku, v němž byl Moše položen do řeky, říká Tóra, že byl z „tevut gome“, tj. z nejlevnějšího materiálu a midraš vysvětluje, že Jocheved věděla, že Moše se má v budoucnu stát zachráncem Izraele a že tedy přežije položení do Nilu, bez ohledu na materiál „lodičky“- ta měla jediný účel: zakrýt očividný zázrak. V tom případě bylo zbytečné utrácet za materiál víc, než bylo nezbytně třeba.

Židovský národ získal ve válce s Midjanci tisíce kusů dobytka. A Tóra zmiňuje zázrak- žádné ze zvířat nepošlo až do rozdělení kořisti- aby nám opět připomněla, že vše, co vlastníme, je darem od B-ha. Gemara uvádí, že příjmy člověka jsou určovány rok od roku vždy o Roš hašana a vše, co člověk za ten rok dostane, je dar B-ží, bez ohledu na snažení a schopnosti člověka. Musíme si tedy toho všeho vážit a uvědomit si, že pouze přijímáme B-ží

Židovská věda - Wissenschaft des Judentums

1.část

Celkový přehled

Pojem „židovská věda“ se poprvé objevil někdy v l. 1810-20 v úzkém kruhu mladých židovských intelektuálů v Německu (druhá generace berlínské haskaly) a podle definice v Zeitschrift für Wissenschaft des Judentums bylo jejím obsahem kritické studium judaismu, s použitím moderních metod zkoumání. Důraz se kladl na to, aby byl zkoumán judaismus ve své úplnosti: jeho kulturní odkaz, podmínky, v nichž existoval a vyrovnával se s osudem, „poznání judaismu prostřednictvím jeho literatury a historických dokladů a...statistické poznání judaismu ve vztahu k současným Židům ve všech zemích světa“. Výraz „věda“ předem vylučoval každý přístup, jenž by se vyhýbal kritice tradice a dokazoval by a posteriori postulované principy a názory úvahou či kasuistikou.

Později označoval pojem „židovská věda“ veškeré studium židovství.

Touha po vědeckém poznání judaismu nebyla jen teoretická, byla to reakce na požadavky, jež se objevily v důsledku změněných životních okolností, světonázoru a židovského cítění intelektuálů mladší generace. Souvisela s probuzeným židovstvím mladší

generace, což jeden z nich popsal jako „návrat vzpurných synů a lehkovážných dcer k svému lidu“, když předtím „pošlapali vše, co bylo označeno za židovské“.

Toto probuzení bylo také reakcí na intenzivní antisemitskou propagandu, vedenou v německé literatuře a na pogromy, jež hluboce zapůsobily na druhou generaci maskilim. Probuzení souviselo rovněž se zlepšujícím se intelektuálním vybavením mladých židovských vzdělanců a s prohloubením jejich filosofických názorů. Ti nejlepší z nich byli oddáni kulturnímu dědictví judaismu a nesměřili se s jeho odstraňováním a mizením v německé společnosti. Uvědomovali si, že v Německu je moderní hebrejská literatura „pohřbívána“ dobrovolnou integrací Židů do německé kultury i jazyka. Lhostejnost mladší generace k judaismu, její odcizenost dědictví otců provázená pohrdáním k němu a jeho hodnotám ohrožovala judaismus, ale také poškozovala obraz moderního Žida: ten, kdo pohrdá svou minulostí a stydí se za ni, byl v očích intelektuálních a morálních vůdců doby pokládán za ubohou a méněcennou bytost.

Maskilim a všichni, kdo chtěli pracovat ve prospěch svého národa, sdíleli obnovené prožívání své židovské identity a touhu zavést rozsáhlé reformy „domu“, kam se

vraceli, v němž chtěli zůstat a v jehož rámci chtěli pracovat; tyto reformy měly zasáhnout přesvědčení a názory, způsob života a strukturu společnosti, vzdělání i kulturu, školy i synagogy. „Dům Izraele“ měl být představen –vně i uvnitř– se všemi svými kulturními hodnotami a v celém svém historickém lesku. Byli přesvědčeni, že občanská rovnoprávnost Židů nemá význam, pokud nebude provázena poznáním a uznáním kulturní hodnoty judaismu.

Toto živé cítění židovství pronikalo do širších židovských kruhů a volalo po duchovním sebeurčení, odpovídajícímu uznání judaismu jako předmětu vědeckého zkoumání. Seriózní bádání by také bylo pevnou základnou v boji za přežití židovské komunity a vedlo by k plnému včlenění židovského života do státu i společnosti, a tím by profitoval z nového, spirituálnějšího obrazu judaismu.

„Židovskou vědu“ tak od začátku poznamenaly tři faktory: sebeuvědomování, propagace asimilování a obhajoba své věci před vnějším světem. Všechny tři faktory byly v ní po celou dobu nepřehlédnutelně přítomné, i když ne ve stejné míře či formě.

Tyto názory byly formulovány v Zunzově prohlášení, že jen „židovská věda“, uznávaná evropskou vědeckou veřejností, bude schopna dát judaismu postavení a vážnost, v nichž se postupně rozvinou nejlepší rysy židovského národa a sjednotí jej. Úkolem židovské vědy je tedy získat Židům rovnocenné postavení v kulturním světě a duchovně sjednotit židovský národ. Vědecká činnost se musí zaměřit především na studium hebrejské literatury, v níž tkví duchovní výjimečnost judaismu.

Tyto názory počátků hnutí ovlivnily volbu oblastí vědeckého zkoumání i směr rozvoje. Rozvoj hnutí byl určován pěti faktory: 1/ Míra toraické učenosti a hebrejské haskaly v evropských zemích s židovskou komunitou. 2/ Úroveň humanistických studií v těchto zemích a míra, v níž mohli Židé mít prospěch z obecného vzdělání. 3/ Politické, právní a sociální postavení Židů v těchto zemích a jejich boj za rovnoprávnost. 4/ Kulturní, náboženský a společenský kvas uvnitř židovské populace těchto zemí, vnitřní spory v komunitách. 5/ Typ židovských vrstev, k nimž se „židovská věda“ obracela a organizace, na nichž stála vědecká činnost.

Podle variant a změn těchto faktorů lze hnutí židovské vědy rozdělit- od počátku do současnosti- na 4 generace:

A- zakladatelská generace, 1822-54. Od vzniku Zunzova *Zeitschrift für Wissenschaft des Judentums* 1822 až do vzniku *Monatschrift für die Geschichte und Wissenschaft des Judentums* 1851- 2 a založení Jüdisch- theologisches Seminar ve Vratislavi 1854.

B- generace, jež konsolidovala a dala hnutí organizovanost, 1854-96. Do objevení genízy (1896) a prvních pokusů sumarizovat výsledky „židovské vědy“.

C- generace shrnutí, 1896-1925. Do otevření Institutu judaistiky na Hebrejské universitě v Jeruzalémě.

D- generace obnovy a rozvoje (do současnosti).

Význam L. Zunze pro hnutí:

„Věda judaismu“ se zrodila, když Zunz publikoval svůj pamflet *Etwas über die rabbinische Literatur* (1818) a první články v *Zeitschrift*. Ovšem vědecký zájem o židovské kulturní dědictví a dějiny tu byl už před Zunzem. Hebrejský básník Solomon Levisohn, jenž se za svého krátkého života a v krajně obtížných podmínkách zabýval zkoumáním jazyka Mišny (*Bejt haOsef*, 1812) a lexika Bible (*Melizot ješurun*, 1816), publikoval mnoho přednášek z židovských dějin a napsal první biblický zeměpis v hebrejštině (*Mechkerek haArec*, 1819). Také I.M.Jost napsal své *Geschichte der Israeliten* (9 sv., 1820-29) před Zunzem, a i když jsou psány spíše v duchu haskaly než vědeckého výzkumu, přesto výrazně zapůsobily na veřejnost.

Zunz však byl první, kdo předložil podrobný program „vědy judaismu“ a jeho díla byla první, jež uplatňovala metody vědeckého zkoumání v praxi. Zunz se stal symbolem hnutí svým idealismem, humanistickým zanícením a snahou uvést židovské kulturní dědictví do světového humanismu prostřednictvím vědeckého zkoumání judaismu.

Program, navržený Zunzem v jeho *Etwas über die rabbinische Literatur* zahrnoval studium judaismu ve všech jeho projevech: teologii, náboženskou praxi, židovské právo a zejména hebrejskou literaturu. Svě místo tu měly i židovská etika a vzdělání, jež jsou dílem generací. Zunz také pamatoval na zkoumání soudobého judaismu. V pojednání o židovské „statistice“ (v té době označoval termín „sociální vědu“, sociologii) prohlašoval, že jejím účelem je získat úplný obraz stavu soudobého židovství systematickým studiem entity, jež není jen důsledkem „původu a náboženství“, ale i společné řeči a dějin a jež vykazuje specifické vlastnosti a názory, profesní složení a organizovanost.

Zunz rovněž nastínil metody, jež by měly být přijaty pro sbírání a studium dat. Sám je uplatnil ve svém raném díle, jež je plné pokynů o výzkumných metodách, např. zkoumání pramenů z hlediska zjištění období a místa autora, osobnosti autora, spolehlivost důkazů dochovaných a předávaných. Zunz také upozornil na dosud nevyužívané prameny- pamětní mince, náhrobní nápisy apod., a také na význam responsí jako historického pramene, zejména pro dějiny ekonomické. Zunz rovněž upozornil na obecní záznamy a matriky a jejich pramenný význam.

Metodická novost Zunzovy práce o Rašim spočívala v shromáždění a komparativním studiu rukopisů Rašiho komentářů. Z Rašiho prací získal údaje o člověku a jeho práci, o jeho rodině, studiu, jazycích, jež ovládal i o míře, v jaké jich používal- až k popisu jeho knihovny. Zunzův malý spisek hluboce zapůsobil zejména na toraické studenty v západní i východní Evropě, obeznámené více či méně s evropskou kulturou. Zjistili, že Tóra je svět sám o sobě a může zaujmout osvíceného člověka. Mnoho Zunzových současníků jím bylo ovlivněno. Všichni učenci první, zakladatelské generace „vědy judaismu“ byli do jisté míry Zunzovými žáky: učili se z jeho metod a následovali jeho příkladu.

A/ První generace:

Položila základy vědeckého zkoumání ve všech oblastech judaismu. Z osmi představitelů byli čtyři starší (S.J.Rapoport, Zunz, S.D.Luzzatto, Krochmal) a čtyři mladší (Z.Frankel, Geiger, Munk, Steinschneider), každý z nich byl vynikající učenec a věnoval se určité oblasti, odkryl nové perspektivy a urovnal cestu pro své následovníky.

S.J.Rapoport se zabýval bádáním na poli talmudické a rabínské literatury a dějinami těchto období; jeho cílem byla osvěta židovského národa a upevnění jeho sebevědomí. Naopak Zunz, který byl Rapoportem ovlivněn, se věnoval hlavně historii židovské liturgie. Jeho svědomitá péče o detail a spojení detailů s historickými obdobími, lokalitami a vývojem náboženského a intelektuálního života Židů, to vše povýšilo jeho knihy na klasická díla, jež si svůj význam uchovala dodnes.

S.D.Luzzato spojil počátek své vědecké činnosti s hebrejskou lingvistikou a targum Onkelos, spolu s biblickou exegésí. Hlavní význam Luzzatta je v objevení četných a závažných hebrejských rukopisů a jejich publikování. Patří sem i soubory básní Judy Haleviho (Betulat bat Jehuda 1840, Diwan, 1844). Luzzatto podstatně ovlivnil svou generaci svým kritickým zhodnocením minulosti. Bojoval proti rozkladným tendencím v judaismu, omylům emancipace a celkovému postojí své generace. Žádal existenci judaismu jako oddělené nábožensko- národní entity, žijící podle svých zvyklostí a zásad své morálky. Hodnotil starší konflikty z úhlu konfliktů soudobých (Mechkerei haJachadut). Do jisté míry se tak přičinil, že „židovská věda“ přestala být doménou jednotlivých vědců- badatelů a stala se věcí veřejnou.

More nevuchej haZeman N.Krochmala byl vydán r. 1851, napsán však byl ve třicátých letech, po vydání Rapoportových životopisů, Luzzattovy kritiky A.ibn Ezry a Maimonida, Zunzovy knihy o homiletice a Jostových dějin. Krochmalův Průvodce byl pokusem poskytnout filosoficko-historickou odpověď na dobové problémy: jak předejít rozkladu židovského společenství posílením vědomí jednoty; zachránit alespoň část autority židovské náboženské tradice a upevnit ji tím, že se něco z ní obětuje; posílit v judaismu víru v budoucnost; nacházet způsob adaptace judaismu pro jeho budoucí úkoly. Krochmalovo dílo shrnulo výsledky raného období „židovské vědy“ v pěstování židovského sebevědomění- začlenilo Zunze a jeho duchovní jednotu národa v dějinách, nacionalistickou osvětu (Rapoport) i Luzzattovu víru ve věčnou existenci židovského národa a jeho náboženský charakter. Krochmalův historicko-kritický přístup připravil půdu pro další zkoumání. Jost popsal židovské dějiny ve všech jejich periodách, ale Krochmal byl první, kdo nastínil ucelenou koncepci židovských dějin jako celku. Jeho Průvodce patří obsahem i formou k nejvýznamnějším dílům „židovské vědy“ i hebrejské literatury vůbec.

Ačkoliv Zunz uvedl na titulní straně svých Gottesdienstliche Vorträge (1832), že je to „příspěvek ke studiu dávnověku, biblické kritiky a dějin literatury a náboženství“, pouze mladší členové zakladatelské generace se zabývali biblickým a náboženským zkoumáním a položili tak základy budoucího rozvoje. Z.Frankel to učinil v oblasti židovského práva, dějin halachy a studia Talmudu. S vědeckou obezřetností a opatrností ve formulaci i v závěrech uvedl Frankel historický faktor do zkoumání Mišny, Talmudu, halachy a uvedl hlavní vývojové etapy.

Dílo A.Geigera, hlavního představitele reformního náboženského hnutí, zahrnovalo více oblastí „židovské vědy“, např. studium různých verzí Bible, starověké halachy, židovských sekt a témat sahajících od jazyka Mišny, hebrejské poezie ve Španělsku přes biblickou exegesi ve Francii až k židovským učencům Itálie 16. a 17.st. Geiger to vše chápal jako vnitřní vývoj judaismu. Občas uvedl do studia historie- vědomě či nevědomky- soudobé spory. Jeho nejvýznamnějším dílem je Urschrift und Übersetzungen der Heiligen Schrift in der Abhängigkeit von der inneren Entwicklung des Judentums z r. 1857. Ačkoliv další bádání odmítlo většinu Geigerových závěrů, přesto nelze jeho přínos „židovské vědě“ ignorovat, už kvůli jeho metodickému novátorství: textové nesrovnalosti v Bibli využil jako základ k dějinám judaismu. Geigerův Urschrift vyvolal prudkou polemiku a jeho proreformní ladění oslabilo působivost, třebaže inspiroval studenty dalších generací.

Solomon Munk a Moritz Steinschneider byli prvními ze zakladatelské generace, kdo se zabývali orientální filologií, zvláště arabskou. Rozvíjeli nové metody výzkumu středověké židovské literatury obecně i židovského podílu na rozvoji věd. Munk jako první využil arabských pramenů pro studium dějin židovské literatury a myšlení. Jeho pojednání o středověkých židovských učencích, kteří psali v arabštině, jako byl např. Saadja Gaon, Josef ibn Aknin, Jona ibn Janach, vycházely z arabských pramenů a představovaly tyto učence v novém světle. Munkovo bádání v dějinách židovské filosofie mělo zásadní význam. Objevil, že Solomon ibn Gabirol je autorem Fons vitae a svým vydáním arabského originálu Maimonidova More nevuchim (1856-66) položil základ studia středověké židovské filosofie.

Steinschneider odkryl nové průhledy na bibliografickou židovskou literaturu, což mu vyneslo titul „otec židovské bibliografie“. Tři z jeho děl mají obzvláštní význam: přehled „židovské literatury“, katalogy hebrejských rukopisů a knihy o středověkých hebrejských překladech a arabské literatuře Židů. Steinschneiderův přehled židovské literatury byl prvním úplným přehledem literární činnosti Židů ve všech jazycích a ve všech obdobích, od uzavření Bible až do konce 18. st. Jeho katalogy hebrejských rukopisů pěti velkých evropských knihoven (oxfordské Bodleian, knihovny v Leyden, Berlíně, Minsku a Hamburgu) odkryly poklady hebrejské literatury a kultury, jež dosud zůstávaly skryté. Svědomitá přesnost jeho popisu a ohromující znalosti vzbuzovaly uctivý obdiv. Vedly vědce v jejich bádání k četným otázkám, podněcným těmito objevy. Steinschneiderovy práce o překladech a

arabských spisech Židů vytvořily základ pro výzkum středověké židovské historie, literatury a kultury obecně.

Periodika, vliv na širší veřejnost, plán universitního studia:

Zatím se „židovská věda“ soustřeďovala v rukou jednotlivců, kteří se vědecké práci věnovali „kvůli sobě“ a ve svém volném čase, ježto buď vyučovali na školách (Zunz, Munk, Steinschneider), nebo vykonávali rabínský úřad (Rapoport, Frankel, Geiger) či se zabývali obchodem (Krochmal); Luzzatto byl jediný, jehož profesí –přednášel na rabínském semináři v Padově- víceméně souvisela s vědeckou činností. Ideálem židovských učenců té doby bylo zřízení fakulty židovských studií při některé universitě. Zunz o tom mluvil na počátku své dráhy, Geiger se za to přimlouval a objevila se i veřejná žádost o založení „židovské teologické fakulty“ a „židovského semináře“. Vznikly přípravné výbory a sehnaly se peníze. V krátkém revolučním jaru 1848 předložil Zunz berlínské universitě memorandum o přidělení místa pro „židovskou vědu“, ale universita návrh odmítla. „Židovská věda“ byla pro veřejnost málo atraktivní, omezovala se jen na vědce, kteří se jí zabývali.

Kolem r. 1838 se Geiger pokusil vytvořit skupinu ze všech, kdo se věnovali „židovské vědě“. Zahrnovala přes 20 osob, včetně Josta, Zunze, Rapoporty, Munka, Derenburga a dalších. I když skupina nebyla řádně „organizována“, odráží charakteristický rys této generace: ochotu pomoci kolegům i ochotu k vědecké spolupráci. Nebylo náhodou, že v této generaci byl častou literární formou publikování „židovské vědy“ „dopis“ či „list“, v nichž vědci a badatelé popisovali svou práci jeden druhému. Nebyla dosud periodika, zaměřující se výhradně na „židovskou vědu“; i Geigerův *Wissenschaftliche Zeitschrift für Jüdische*

Theologie (1834-48) se věnoval hlavně soudobým problémům, jež podle Geigera spojovalo s bojem za reformu vytvoření „židovské teologie“ opírající se o historickou kritiku.

Badatelské práce „židovské vědy“ byly publikovány v hebrejských periodikách hnutí *haskaly*- *Bikurej ha Itim* (1821-32) pražského *Jeitelese*, *Kerem Chemed* (1833-56) haličského *Goldenberga*, *Cijon* (1841-2) *Josta* a *Creizenacha* ve Frankfurtu, *Pirkej Cafor* (1841-4) ve Vilně, a také v německo-židovském tisku, např. ve *Philipsonově Allgemeine Zeitung des Judentums* (1837-1922), ve *Fürstově Der Orient* (1841-51) a *Jostových Israelitische Annalen* (1839-41), z nichž pouze *Orient* měl přílohu vědecké úrovně.

Přesto měla tato zakladatelská generace velký historický význam. Probudila v mladší generaci touhu probádat minulost. Tucty autorů i studentů z Německa, Rakouska (zejména z Čech, Moravy a Haliče), Francie, Itálie, Polska a Ruska publikovaly v židovských periodikách studie, články, zprávy a noticky o „židovské vědě“, v hebrejštině i dalších jazycích. Někteří z nich dosáhli později slávy; byli mezi nimi i učenci, jejichž hlavní vědecká práce se týkala jiné oblasti, cítili však potřebu zapojit se i do „židovské vědy“.

Neúcta k judaismu i pohrdání jeho minulostí bylo mezi židovskými a křesťanskými intelektuály na ústupu, rostlo sebevědomí židovské veřejnosti. Z tohoto pohledu byl dopad „židovské vědy“ na židovské masy mnohem výraznější ve východní Evropě: příklon k hnutí *haskaly* a k jeho nacionalistickým tendencím byl ovlivněn „židovskou vědou“ a dal novou perspektivu židovské minulosti a kultuře. Spory o náboženskou reformu, jež mátlý západoevropské Židy, zejména v Německu, jsou rovněž ovlivněny „židovskou vědou“. V důsledku všeho toho si veřejnost uvědomila nutnost podpořit rozvoj „židovské vědy“, konsolidovat ji, organizovat.

Šabat tento týden začíná v pátek v 20'27, a končí v sobotu v 21'44.

Délka dne je 15 hod 30 min; délka skutečné hodiny činí 77 minut, východ jitřenky 3'53; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 3'45 hod; východ slunce v 5'11; polovina dne 12'55; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 13'25, (mincha ktana 17'27, plag mincha 19'04) západ slunce (škia) 20'41; východ hvězd v 21'21 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046